

ТРИЗУБНИК · REVUE HEBDOMADAIRE · TRIDENT UKRAINIENNE

Число 15 (565) Рік вид. XIII. 18 квітня 1937 р. Ціна 1 фр.50. Prix 1 fr. 50.

Український Народ!

Минуло 20 літ від того дня, в якій повстала в Києві Українська Центральна Рада — перший революційний парламент вільної, відродженої України. Українській Центральній Раді пришло високе завдання воскресити в Українській Народній Республіці ту давню і славу Українську Державу, що зброєю хоробрих дружин і козацьких полків боронила колись честь, добро і волю Українського Народу. Ніхто інший, як саме Українська Центральна Рада перша відновила перервану від часів Мазепи й Орлика збройну боротьбу України з її північним ворогом, Москвою, який навапився на Українську Землю, знищив її державність, грабує її багатства, підступною брехнею й жорстоким насильством сковує і кріпачить вільний Український Народ. Українська Центральна Рада відновила збройну боротьбу, яку згодом продовжував Головний Оганан Симонович Петлюра, а ми маємо закінчити світлою перемогою.

Українська Центральна Рада повстала з об'єднання найвірніших синів Українського Народу, що своєї віри в Україну і праці для неї не зрікалися за тяжкої доби царського режиму і донесли цю віру до днів революції. Свідомі українські патріоти були згуртовані в національних організаціях і до складу Української Центральної Ради ввійшли вибранці цих організацій — такий був початок Української Центральної Ради.

Це об'єднання найвірніших почало будити й гуртувати навколо себе приспані народні сили. З малої іскри національної свідомости Українська Центральна Рада розпалила великий вогонь всенароднього руху. Воля Українського народу — бути в своїй землі самому, без чужої опіки, повновласним Господарем — поступово дозрівала, зосереджувалась і знаходила вислів в Українській Центральній Раді.

Скріплювана збудженими національними силами Українська Центральна Рада від домагань автономії перейшла до проголошення Української Народньої Республіки, а IV-м Універсалом скасувала назавжди те, що стільки нещастя й зневаги принесло Україні — її політичний зв'язок з Московщиною.

Від того часу Україна для нас є і завжди буде У к р а ї н с ь к о ю   Н а р о д н ь о ю   Р е с п у б л і к о ю , самостійною, не від кого незалежною!

Від часу проголошення Українською Центральною Радою IV-го Універсалу Українці знають, за що борються, чого хочуть, і знає про це світ. За здійснення ідеалів, проголошених Українською Центральною Радою, проливали свою кров вояки Армії УНР під проводом Головного Отамана Симона Петлюри; за незалежну Україну пролив свою мученицьку кров сам Великий Вождь; за здійснення недовершеного борється далі військова й цивільна еміграція під проводом свого Уряду. На здійснення національно-державних ідеалів жде скутий і ограбований Український Народ!

Саме тепер, коли наближається новий всесвітній зудар, в якому не встоїть московсько-більшевицька імперія, як не встояла в світовій війні імперія царська, коли большевицькі ватажки в смертельнім страху за свою владу самі себе винищують, коли вже недалекий час розплати за кров нашої молоді під Крутами, за кров героїв, розстріляних під Базаром, за муки Соловєвських засланих, за смерть мільйонів заморених голодом чоловіків, жінок і дітей, за мученицьку кров національного Вождя нашого, за всі страждання, що терпить Україна. —

Уряд Української Народньої Республіки нагадує Тобі, Український Народе,

що Москва не тільки запосівши Українську Землю, а навіть

убивши Вождя України Симона Петлюру, не знищила Української Народньої Республіки, бо її Уряд і Військо існують і досі, невпинно працюючи над визволенням України,

що Уряд Української Народньої Республіки не лишився в своїй боротьбі самотнім, бо в тісній, братерській злуці з ним боряться за розвалення московської «в'язниці народів» і за визволення своїх країн уряди та еміграція інших погноблених Москвою народів, які разом з Україною творять більше, ніж половину населення так зв. Світового Союзу. Українці й наші брати — Кубанці, Азербейджанці, Білорусини, Грузини, Донці, Зиряни, Інгерманландці, Карели, Північні Кавказці, Татари, Туркестанці й інші народи битимуться з Москвою не окремо, як давніше, а всі разом!

Уряд Української Народньої Республіки закликає Тебе, Український Народ, бути готовим до бою під славними прапорами УНР за остаточне довершення тієї справи, яку двадцять років тому розпочала Українська Центральна Рада.

Заступник Голови Директорії, Головний Отаман Військ
УНР — **Андрій Ливицький**

Голова Ради Міністрів — **Вячеслав Прокопович**

Міністр Військових Справ — **Володимир Сальський**
Генерального Штабу Генерал-Хорунжий

УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА

Проминуло двадцять літ від дня, що в ньому повстала Українська Центральна Рада. Витрачено вже багато зусиль на аналізі її чину, багато і крові і серця, і гіркої жовчи, і брудної слини.

Час вже підбити підсумки цієї аналізи і ясно визначити місце Української Центральної Ради в українській історії.

Як відомо, більшість членів Української Центральної Ради складалася з демократів, що їх ідеалом було «справжнє народо-

правство», «демократична влада, що йде знизу, а не згори», як зазначено в першій декларації Генерального Секретаріату.

І відразу-ж видається в очі, що в дійсності було інакше: Українська Центральна Рада організувала український народ згори. Її початок, спосіб її формування цілком не відповідали подиктованому духом часу ідеалові.

В першій стадії свого існування Українська Центральна Рада була установою наскрізь аристократичною, елітарною. Не репрезентувала більшої частини народу, ще приспаної і несвідомої. Репрезентувала зате віру і волю обмеженого гурту вибраних, тих найвірніших, що святий вогонь національної ідеї донесли дбайливо і жертвенно, крізь пітьму занепаду, до березня 1917 р. Репрезентувала віру і волю «свідомих» українців, активних робітників на національній ниві, членів українських національних організацій.

До Української Центральної Ради ввійшли від початку представники українських політичних партій. Передусім Т-ва Українських Поступовців, що було не стільки закутою в мідний панцир багатопараграфного програму партією, скільки дружнім об'єднанням усіх вірних своїй національності і активних українців. А поруч із ними засіли в Українській Центральній Раді представники Українського Наукового Т-ва, Українського Педагогічного Т-ва, Українського Т-ва техніків і агрономів, українських студентських організацій то-що.

Як бачимо, перші вибори до майбутнього українського парламенту відбулися не на основі демократичного зведення до спільного знаменника всіх громадян, а, великою мірою, на основах корпоративних.

Новочасний державно-організаційний досвід (італійський) виявив вищість корпоративної системи над демократією, яка, шукаючи абстрактної «народної волі», спускає легко з ока важливі для держави інтереси і справи окремих станів і фахових груп, з ґрунту конкретного, ділового сходять легко на ґрунт фрази і демагогії. Інша річ, що Українська Центральна Рада приймала, здається, своє, елітарне і корпоративне походження, як свого роду «гріх» і своє слабе місце. Українська Центральна Рада намагалася за всяку ціну перетворитися в шаблонний демократичний парламент, але це вдалося їй тільки до деякої міри. Національний конгрес обрав до Ради знов таки не представників «усього народу», а представників губерній, міст, станів і, передусім, організацій. Це була життєва konieczність: розпочинати національну організацію, пробудження і концентрацію національної волі не від темних мас, а від свідоміших елементів народу.

Згодом поповнювали Українську Центральну Раду станові з'їзди; чисельність цих з'їздів, їх широка виборча база, їх спонтанічні вияви відданості Українській Центральній Раді дали Українській Центральній Раді гарантію справжньої всенарод-

ньої репрезентації, були доказом, що недемократична з походження Українська Центральна Рада стала владою всенародною, бо нарід її волю приймав.

В усякому ж разі мусимо бути вдячні нашим діячам — демократам, що вони поступилися своєю теорією перед вимогами життя і вжили для формування українського парламенту де-що незвичайних способів, створюючи таким чином установу без порівняння життєздатнішу, міцнішу і авторитетнішу, ніж, напр., оточені побожними, фетишистськими сподіваннями російські Установчі Збори (*). Створили установу, до якої ввійшло трохи менше, ніж це було б при нормальних, демократичних виборах в недозрілій до політичного народоправства країні, елементів випадкових, а трохи більше випробуваних, зорганізованих, ділових.

Друга річ, за яку мусимо бути вдячні зорганізованам українським елементам — це їх поспіх у творенні Української Центральної Ради. Мусимо бути вдячні, що вони не чекали, поки покличе їх нарід, і навіть, кермуючись щасливим інстинктом, не додали до назви Українська Центральна Рада слова «тимчасова». Українська Центральна Рада повстала в тиждень по одержанні з Петрограду першої депеші з звістками про революцію і відразу-ж стала для всіх символом майже затертої перед тим національно-політичної індивідуальності України.

Таким символом міг стати тільки політичний центр, а не низка окремих, хоч би й як активних організацій. В швидкому створенні цього центру українці виявили великий політичний зміст. Досить згадати, що російсько-жидівські революційні організації по українських містах були спочатку сильніші: чисельніші і ліпше зорганізовані ніж українські, але, не маючи на Україні надрядного політичного осередку, не могли конкурувати з авторитетом Української Центральної Ради.

Створення найвищого органу, що був зовнішнім символом окремішності України, було здобутком величезної ваги. Поставило чужинців перед фактом політичних аспірацій українського народу, нагадало їм про справу призабуту і здану до історичного архіву, про дух Мазепи. Голосною луною відбилося в інших повнелених Московщиною країнах і стало для них зразком і дороговказом творення власного життя. До речі, і традиції передового, провідного місця українського уряду в прометейському русі дала початок Українська Центральна Рада (з'їзд національностей у Києві і створення Ради Національностей з осідком у Києві.)

А що вже казати про значіння створення українського політичного центру для самих українців? З цього погляду є дуже повчальна історія кінця української козацької державности. Українські патріоти вірили, що їм вдасться воскресити цю окроє-

*) Установчі Збори, що родилися в вирі передвиборчої дематоії і випадковій арифметичі п'ятиприкметникових виборів, нарід заздалегідь згідливо прозав «учреділковою». А авторитет У. Ц. Р. серед українських народніх і вояцьких мас був явищем винятковим на тлі демократичної доби в житті цілої колишньої імперії.

ну Московщиною і зведена на нівець державність, доки існувала хоч тінь її центральних органів (до Малоросійської колегії включно). І почали затрачати цю віру, коли Україну поділено на звичайні губернії, коли вона втратила свою центральність. Цієї осі Україна, з великою шкодою для своєї справи, не мала ні в ХІХ, ні в поч. ХХ ст., віднайшла її щойно в Українській Центральній Раді.

Цілоком природне Українська Центральна Рада стала зародком української державности, її кристалізаційною віссю і органом її відродження. Ціла історія Української Центральної Ради була історією важкого процесу поступового піднесення України з стану приспаної провінції до рівня самостійної держави, від «громадських» форм національної організації до форм державних.

Цей процес нагадував перші незугарні кроки людини, яка по тяжкій хворобі вчиться на ново ходити, повна і п'янкої радості, і недовір'я до своїх сил.

Це правда, що культурним і революційним діячам тяжко було засвоювати категорії державного будівництва, що їм не хотілося дбати про розбудову таких «реакційних» установ, як військо і поліція. Це правда, що внутрі Центральної Ради діяли чинники протидержавницькі і протисамостійницькі: кляті продукти українського народницького анархізму і доволі глибокої рабської звички до «общого котелька». Це правда, що одиниці і гуртки стали на самостійницьку державницьку платформу раніше, ніж Українська Центральна Рада. Але правдою є також, що українські самостійницькі і державницькі ідеали могла в ті часи реалізувати і реалізувала тільки Українська Центральна Рада.

Це правда, що Українська Центральна Рада ішла вперед шляхом відродження української державности з ваганнями і великою мірою під тисненням зовнішніх обставин. Але правдою є також, що Українська Центральна Рада ішла таки вперед і позбувалася поступово винесеного з революційної психіки баласту. Від бажання залишитися в межах всеросійської федерації дійшла до ІV універсалу, від вірності єдиному революційному фронтові і мрій про «дружну сімю народів» до збройної боротьби з Московщиною. Це показує, що в Українській Центральній Раді відбувався так само як в психіці українського громадянства глибокий перелом. Тому можна бути певним, що політична еволюція Української Народньої Республіки перемогла б усі хворобливі марева, як страх перед шовінізмом, як перецінення «громадськості» і недоцінення державности то що. Але московська інтервенція перервала цю еволюцію.

Коли порівнюємо чин Головного Отамана Симона Петлюри з чином Української Центральної Ради, то побачимо, що Головний Отаман продовжував те, що Українська Центральна Рада роз-

почала. Очолив створену Українською Центральною Радою державу і продовжував розпочату Українською Центральною Радою війну. Робив те саме, що робила Українська Центральна Рада, але не так, як Українська Центральна Рада. У відріжненні від Української Центральної Ради поставив оборону державної незалежності, скріплення військової сили і конечність збройної боротьби на перше місце як найвищі абсолютні вартості, викидаючи всі застереження що-до цих вартостей за борт української дійсності. Тому він, а не проф. Грушевський став прапором ім'ям відродженої України.

Не розвиток і викривлення національно-політичної думки, що знаходили місце в Українській Центральній Раді залишаться в музеї цікавих історичних фактів, як джерело досвіду на майбутнє. Але Українська Центральна Рада, як творець української державності, ввійде до святих святих нашої традиції. І тепер по двадцятій річниці Української Центральної Ради для нас не стільки важливе питання, в чому Українська Центральна Рада помилялася і як можна було зробити краще, скільки питання, як не занепасти спадщини по ній — української державної організації і як справу Українською Центральною Радою розпочату, а Головним Отаманом Симоном Петлюрою продовжувану, довершити.

Левко Панасенко

ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦЕНТРАЛІЗМ

Під таким гаслом готує московський уряд новий напад на не-московські нації. Великих виглядів на успіх він не має вже тому, що ці нації до нього вже, очевидно, приготовані. Саме гасло нападу зраджує його та викриває хижацькі наміри Москви. Централізм може бути звичайно не менш демократичним, ніж децентралізація, але виключно в державах національних. В державах багатонаціональних, якою є ССРСР, демократичною може бути лише децентралізація, найбільш розвинена самоуправа кожної нації, справді аж до її можливого відокремлення; державний же централізм може бути лише наскрізь антидемократичним, деспотичним засобом національного поневолення, утиску, визиску й асиміляції. Так воно справді й є з новою совітською конституцією, збудованою на засаді «демократичного» централізму. Цілий «демократизм» цієї конституції, «загальне, рівне, безпосереднє, таємне» виборче «право» навіть з «референдумом» має відкрити московським агентам новий шлях до серця кожної поневоленої нації, сотворити нові можності й засоби розкласти ці нації з середини, затроїти найглибші джерела національного життя, зро-

бити не-московські нації нездібними до оборони, а піддатливими на змосковщення.

Совітська преса не полишає найменшого сумніву відносно того, що дотеперішні окупаційні методи московського уряду зовсім не дали бажаних результатів. Партійні й урядові установи, утворені московським урядом на землях не-московських націй, всі ці обкоми, крайкоми, горкоми, ісполкоми різних гатунків, організації від ЦИК'а комуністичних партій окремих націй до сільрад виключно поробилися великими і малими фортецями, на яких поломили собі зуби сотки і тисячі московських ревізорів і агентів від високих членів Політбюро до міршавих робкорів і селькорів та інших сексотів Наркомвнудела, що даремно змінив свого найвищого начальника. Сотворені самим московським урядом установи і партійні установи на землях поневолених націй замикають шляхи московським впливам на національні маси. Тепер уряд визнав свою неспроможність здобути ці установи фронтовою атакою і намагається обійти їх покрученими стежками «демократичного» централізму. Московщина зробила з «демократизмом» в Європі дуже добрий досвід. Успіхи цього «демократизму» у Франції та ЧСР загально відомі. Тепер з нагоди закінчення другого конгресу «мира й приязні з ССРСР» в Лондоні московська преса повідомляє, що число його учасників в порівнянні з минулим роком подвоїлось, та що вони заступають 2.834.608 прихильників ССРСР в Англії. Такі і інші результати в Європі, до іспанських включно, московська олігархія осягла виключно при допомозі величезних грошових засобів, видушених головно з поневолених націй; безоглядної демагогії своїх агентів та інших «демократичних» засобів. Отже не диво, що ці методи хоче ужити Московщина й на землях немосковських націй, впроважуючи «найдемократичнішу в світі конституцію». Які результати вона могла б осягти, маючи до своєї розпорядимости, окрім всіх засобів європейського «демократизму», ще й цілий несамо-витий державний апарат політичного терору і господарського та всякого іншого утиску, можна собі дуже легко уявити... коли-б поневолені нації не мали того столітнього та найновішого двадцятилітнього досвіду боротьби проти Москви, який вони мають, і якого Західня Європа, на жаль, ще не має. Ці нації переконалися на власнім гірким досвіді, що передумовою демократизму є справжня рівність умов політичної чи суспільної боротьби, від якої під владою Москви не лишилось і сліду і яку Московщина знищила майже в цілій Європі.

Як Кремль розуміє демократизм, з'ясував зайвий раз п. Жданов в своїй довжелезній промові дня 26. ІІ. на пленумі ЦИК'а всесоюзної комуністичної партії, де він з справжньою московською балакучістю виявив найновішні плани московського наступу на поневолені нації під прапором «демократичного централізму». Одвертість цієї промови, яку уряд оголосив в друку чо-

мусь аж 11 березня, виглядів нового московського наступу на поневолені нації ані трохи не збільшить. В місяці святкування двадцятилітнього ювілею революції досить дивно чути твердження... «При виборах нам доведеться мати справу з ворожою агітацією і ворожими кандидатурами. Вже тепер відбувається деяке пожвавлення протисовітських елементів саме в зв'язку з близькими виборами, вороги вже діють і готуються добре до виборів... У нас є досить значна верства працівників в партії та совітських організаціях, які гадають, що їх завдання скінчене, коли їх вибрано до совітів. Вони не з'являються на загальних зборах совітів, депутатських груп і секцій, не перебирають найзвичайніших представницьких обов'язків. Багато з наших делегатів совітів, членів нашої партії, призвичаєні давати справоздання лише своїй партійній організації, вони скорше дадуть десять разів звіт перед бюро партійного комітету, в родиннім колі, ніж вийдуть на пленум совіта та витримають критику мас... В часі нових виборів можливі спроби агітації ворожих елементів... Тяжко розуміється обійтися без нажима (давлення), ми не відмовимося від нього й надалі, бо він входить в поняття диктатури...» «Нажим» входить, очевидно, і в поняття «демократичного» московського централізму, яким нан Жданов та інші московські можновладці намагаються дістатися до «родинних кол» партійників, що бороняться в окопах місцевих організацій проти наступу центрального уряду. Легким це завдання, очевидно, не буде, бо окопатися ґрунтовно вони мали досить часу. Про це свідчить сам п. Жданов, говорячи: «Партійний статут передбачає вибори низових організацій, горкомів і райкомів раз на рік, вибори обласних, краєвих та ЦК національних комуністичних партій раз на півтори рока. Але більшість наших обласних, краєвих комітетів та ЦК національних партій вибрані в добі XVII з'їзду партії. Нічим неоправдана кооптація членів обкомів, крайкомів та ЦК національних партій сягає пересічно до 11,6 відс. числа членів пленума, але кооптація в Києві сягає до 26,2 відсотків, в Дніпропетровську до 26,7, на Білорусі до 28,9 відс. і в Вірменії до 30 відс. До київського пленума кооптовано 19. X. 34 14 осіб, в тім числі Аршаряна, Дзеніса, Сенченка, Тодера та інших, яких пізніше було виявлено, як ворогів партії. В харківському горкомі з 158 членів та 34 кандидатів, вибраних на четвертій мійській партійній конференції лишилось тільки 59, отже лише третина виборних, всі інші кооптовані. Всім відомо, до якого стану справ в Харькові доправила така політика. В багатьох бюрах горкомів і райкомів більшість їх членів кооптована. Часом трапляється, що меншість виключає більшість. В Харькові, наприклад, 10 членів горкому виключили 12 інших...» Змінити такий загрозливий для московського центру стан річей московська олігархія сподівається, перевівши до 20. травня перевибори партійних та урядових установ. Але хто буде переводити ці пере-

вибори, і кого будуть вибирати? Чи не ті ж самі горькоми, крайкоми і обкоми, ворожі Москві? Ким може заступити їх московський уряд? Де знайде він приятелів серед населення не-московських націй, і як довго зможуть витримати наступ місцевого елемента нові сатрапи, наслані з Москви? Мабуть значно коротше, ніж Постишев. Чим більше розвивається самостійницький рух не-московських націй, тим скорше зуживається окупаційний апарат. Дуже добру ілюстрацію цього подає полтавський кореспондент «Правди» в ч. з 4. П. пишучи між иншим: «Минуло 3 місяці по полтавській мійській конференції, на якій обвинувачувано горьком в подавленні самокритики, в бюрократизмі, в одірваності від мас, Зanedбання партійної праці дуже сприяло ворогам, які дісталися в Полтаві на поважніші відтинки господарської і совітської роботи та до партійного апарату. Конференція гостро скритикувала працю горькома, цілком поновила його склад та зобов'язала ново-вибраний горьком направити поповнені в Полтаві політичні похибки... Що ж змінилось в роботі організації по конференції? Судячи по стану низових організацій поважних змін не сталося. Тут займаються, як і раніше, господарськими справами та відсувають на другий план питання партійного життя. Горьком порушив брутально партійний демократизм, кооптувавши вже кілька днів по конференції одного співробітника до бюро горькому... Секретар Обушний не цікавиться справами партійної пропаганди, Кирнос не буває на зборах сільських організацій, Ганьжа загруз в канцелярійнім листуванні. Парткоми і горькоми віддають в аренду пронагандистам цілу партійну пропаганду, а пронагандисти нічого не варті. Дмитренко і Степануха не мають найменшого поняття про статут партії та про конституцію... Провід горькома втратив цілком смак до партійної роботи».

Той-же самий часопис повідомляє з Харькова: «Збори 132 відділів політичної роботи бурякових совхозів Харьківщини ствердили наявність надмірного захоплення господарськими справами на шкоду внутрішньої партійної та масової політичної роботи. Парткоми совхозів не перевибрані по року й більше...» «Правда» з 13. П. скаржитися, що часописи «Шлях Індустріалізації» та «Чорноморська Комуна» в Николаєві не освітлюють досить партійної та політичної праці. З Чернігова «Правда» з 6. П. пише: «Нема сумніву, що багатьох голів совітів партійна організація на майбутніх виборах поручати не буде. Але най буде дозволено запитати, чи подумали партійні організації про те, кого з авторитетних, бездоганних большевщків будуть вони поручати на виборах?»

Таких повідомлень совітської преси дуже багато не лише з України, а й з земель инших не-московських націй. Донщина і цілий Азовсько-Чорноморський край, відзначений спеціальною доганою ЦИК'а, борониться уперто проти «демократичного централізму». Не лишаються позаду і инші поневолені нації. Пів-

нічний Кавказ «не має смаку до партійної роботи». В Баку в Ворошиловському райкомі комуністи викинуті звітти і прийняті знов, очевидно, з наказу центральної влади, місяцями чекають на свої партійні картки, приходячи що-дня до райкому. Організації, не вибрані по три роки, порушують партійну демократію, поповнюють «назначенство». (Пр. 9. III). З Ташкента повідомляють «Известия» про нечувані порушення партійної демократії.

Отже всі не-московські нації ставлять упертий і одностайний спротив «демократичному централізму» сталінської «конституції». Але до цього спротиву пристає, очевидно, й значна частина насланої з Москви більшовицької бюрократії. На перший погляд, така «солідарність» не-московського населення з частиною окупаційної бюрократії, що його немилосердно визискує, може показатися дивною й незрозумілою, тако-ж як і намагання центрального уряду запровадити «демократизм, виборність, відповідальність місцевих урядів перед виборцями» та інші добродійства нової «конституції». В дійсності чергова московська провокація досить наївна, а до того ж зовсім не нова. «Батюшка» Сталін на чолі кремлівських можновладців хоче переконати не-московське населення, що він має щирий намір боронити його проти злих урядовців на основі нової конституції, що досить їх перевибрати, щоб цілому лиху прийшов кінець. Але доба ходження депутатів селянства до найвищого трону, очевидно, минула й не вернеться. Не-московські нації знають чудово, що нічого кращого з Москви прийти не може, хіба гірше. Нові московські галапаси можуть бути лише гірші старих, бо голодніші. Звичайні злодійкуваті бюрократи кращі ніж «бездоганні більшовики», якими їх хоче заступити Москва, бо перші дбають лише про себе, а другі й про Москву, джерело кожного визиску й поневолення.

На вудку сталінської «конституції, демократизму і виборності» не-московські нації, очевидно, не пійдуть. Спровокувати населення цих націй взяти участь в новій грандіозній чистці окупаційного апарату на поневолених землях Кремлю, очевидно, не пощастить. А бюрократичне шумовиння, насилане з Московщини, все буде дбати про власні інтереси більше, ніж про інтереси московського імперіялізму на не-московських землях. Що воно «втратило смак до партійної роботи і захоплюється господарськими справами», по останніх процесах та переслідуваннях «троцькістів» цілком зрозуміло, «господарство» безпечніше.

Нова спроба московського уряду долучити до військової окупації земель не-московських націй їх органічне поневолення засуджена наперед на поразку, а ніяка окупація тривати дуже довго не може.

М. Данько

ВОЛОДИМИР ЛЕСЕВИЧ*
(З нагоди 100-ліття з дня його народження)

Не маю можливості розглянути тут всю літературну спадщину В. Лесеви́ча, — для цього треба бути енциклопедистом такої міри, якої був В. Лесеви́ч, що торкався у своїх творах тем з різних галузів науки та літератури.

Найбільшу продукцію виявив В. Лесеви́ч на полі філософії, де він був великим знавцем тогочасних напрямків західно-європейської літератури.

В одному з своїх творів — «Письма о научной философии» — В. Лесеви́ч сам про себе каже, що він не виступає з будь-якою оригінальною філософичною системою, а вважає себе лише за доповідача про успіхи, що вже наспіли або наспівають, в галузі наукової філософії... «Ставлячись до всіх представників наукової філософії з тою повагою, якої вони заслуговують, продовжує він далі, — я далекий від того, щоб зрікатися самостійної про них думки та розважливого користування, на основі своєї думки, їхніми літературними працями» («Собрание сочинений», т. I, стор. 468).

В. Лесеви́ч найбільше спричинився до пропаганди російською мовою ідей позитивізму Огюста Канта і він же перший, — як справедливо зауважив це літературний противник В. Лесеви́ча Володимир Солов'єв, — зрозумів необхідність глибокої критики кантівського позитивізму під гаслом звороту від Канта до Канта. За висловом В. Солов'єва, «цей хронологічний регрес, безперечно, був значним поступом філософичного розуміння». / Письмо в редакцію. О заслугъ В. В. Лесеви́ча для философскаго образования въ Россіи». «Вопросы философии и психологии», 1890, кн. 5, стор. 122).

Проф. Дмитро Чижевський у своїй праці «Нариси з історії філософії на Україні» (Прага 1931), говорячи про В. Лесеви́ча, як філософа, також підкреслює його заслуги, як пропагатора позитивізму та дослідника проблеми пізнання (Див. 160-161 стор.).

Пізніш В. Лесеви́ч став пропагатором філософії Ріхарда Авенаріуса, під впливом якого й склав свій філософичний світогляд, що його назвав емпіріокритицизмом, вважаючи, що людський досвід є доконечним фактом, початком і кінцем премудрости. (Б. Яковенко. «Очерки русской философии», Берлін. Див. 87-у стор.).

Наукова філософія, на думку В. Лесеви́ча, має розкрити необхідність змін у всіх сферах життя, викликати інтерес до вивчення питань, що сприяють людському щастю, але заслоняються тепер пустим всезнанням, та вплинути на усунення в суспільних відносинах пануючих традицій і рутини.

Як популяризатор, В. Лесеви́ч справді був видатний: він не тільки умів у приступній формі вести читача в курс найновіших течій в західно-європейській філософії, але не позбавляв свої читачів труда самим спостерігати або розмишляти.

В своїх критичних філософичних статтях В. Лесеви́ч гостро осуджував російських учених філософів за їх великомовність, або за «словесну повнину в пустині думки» (це його вираз), містицизм та юродство. «Наших філософів (себ-то, російських. С.), — так писав В. Лесеви́ч у листі до російського публіциста Віктора Гольцева від 2 лютого 1901 р., — треба засадити у лічницю, у відділ недоумкуватих. Вибірають вони європейські поглядки та ними живляться, а про великий шлях сучасної філософії - - ані в зуб». («Архивъ В. А. Гольцева». Москва, 1911. 315 стор.).

---

*) Див. «Тризуб», ч. 12-13 (562-563). На бажання автора зазначаємо, що в оригіналі всюди стоїть: Лесеви́ч.

З філософічних праць В. Лесевича особливий попит серед української та російської молоді знаходили у свій час «Опытъ критич. изслѣдованія основначаль позитивной философіи», «Письма о научной философіи», «Что такое научная философія?» Всі ці праці перевидано в 1 і 2 томі «Собранія сочиненій В. Лесевича». Москва, 1915). Слід тако-ж згадати, що в 2 томі «Собранія сочиненій» вміщено статтю без заголовку, в якій В. Лесевич подав короткий переказ своїх праць про філософію XIX в., про філософічні погляди О. Конта та наступних філософів до Р. Авенаріуса включно. В примітці до цієї статті редакція зазначає, що цю статтю В. Лесевич, мабуть, приготував для перекладу на українську мову і з тою метою всі власні прізвища чужоземних письменників подав за їх автентичним написом.

Не мало статей присвятив В. Лесевич літературно-критичним темам (про Данте, Лесінга, Данієля Дефо, про іспанського письменника Гальдоса, Т. Шевченка, Євгена Гребінку та ін.). Цілу низку праць присвятив В. Лесевич фольклору та історії релігії, зокрема буддизму. За спогадами проф. М. Карєєва, В. Лесевич мав якусь слабкість до культу буддизму. Так, у вітальні петербурзького помешкання В. Лесевича була ціла колекція річей буддійського культу, а в числі їх золотий ковчег з якоюсь святою реліквією (здається, з волосом Будди), і від часу до часу ця кімната, в якій В. Лесевич приймав відвідувачів, оберталася в божницю для буддистів, що перебували в Петербурзі або наїждили туди. Сам В. Лесевич не був релігійною людиною, не визнавав жадної обрядовості. Так, в листі до Карманського від 5 жовтня 1903 р. В. Лесевич писав: «віра поки-що так само хосенна, як хосенна лосва свічка, коли ше до електричної лямпи далеко: але до чого вона придається при сій лямпі? Її держать по рутині, по привичці, по обичаю»... (Петро Карманський. «Пам'яті Володимир Лесевича». «Літ.-Науковий Вістник». 1906, 1).

Якої б теми не торкався В. Лесевич у своїй науковій праці (*), він завжди виявляв багату ерудицію, чому сприяло як надзвичайна його пам'ять, так і досконале його знання багатьох чужих мов. — німецької, французької, англійської, італійської, голандської та ін. Проф. М. Карєєв наводить у своїх спогадах про В. Лесевича такий епізод. Літом 1903 р. В. Лесевич брав участь в міжнароднім соціологічнім конгресі в Парижі. Після закінчення конгресу був обід на пошану голови конгресу Лестера Норда. В. Лесевич виступив там, — як свідчить М. Карєєв, — з прекрасною промовою, в якій знайшлося місце для України, її мови, її літератури, та згадав при цьому про боротьбу провансальців за свою мову. Хтось з присутніх запитав, чи не може хто продекламувати провансальські вірші. Тоді врятував всіх з пиякового положення В. Лесевич, який розійшовся до того, що продекламував чи не три вірші по-провансальському на правдиве захоплення самих французів.

І от енциклопедично освічена людина, глибокий і тонкий критик, блискучий промовець — В. Лесевич не сподобився увійти в коло дипломованих учених, хоч багато з тих, що увійшли в те коло, жилилися у своїх наукових працях європейськими покидьками.

* * *

Нас, українців, зрозуміла річ, не може не цікавити питання про те, чим саме прислухався Б. Лесевич Україні.

*) Донька В. Лесевича 1915 р. приступила до видання збірки творів свого батька в п'яти томах, але вийшло лише три томи: до першого та другого — увійшли статті з філософії, до третього — статті загально-наукового характеру. До четвертого тому мали увійти літературно-критичні статті, а до п'ятого — біографія В. Лесевича та його статті з фольклору разом з статтею акад. С. Ольденбурга про фольклорні праці В. Лесевича. Через воєнні події видання збірки припинилося на третьому томі.

Вже раніш згадав я про те, що В. Лесевич заснував 1864 р. на Україні першу за тих часів школу з українською викладавкою мовою. В своїх статтях у часописах «С.-Петербуржскія Вѣдомости», «Сынъ Отечества», «Новости» й ин. В. Лесевич не раз висловлювався за konieczність навчання українською мовою в школах України. Особливо цінною в цьому відношенні є стаття його «Данте, какъ мыслитель» *), де він, між иншим, писав «Марної слави жадають ті, що нав'язують народові чужу мову; заздрісні вигадки тих, які вдумують брехливі теорії для торжества неправди; легкодоухі ті, які перешкоджають народові користуватися благами просвіти». (Див. В. Лесевич. «Этюди и очерки». С.-Петербург, 1886. Стр. 22-а). А в статті «Международный языкъ культурныхъ сношеній» («Русская мысль», 1903, 2) В. Лесевич писав: «Основою духового життя народу мусить залишатися народня мова: тільки народня мова буде вічним провідником народу — завжди і скрізь, і в кожному випадку: без неї людина стає беззвесна» .

Він сам не раз висловлював свій жаль, що не володіє українською мовою остільки, щоб писати нею свої статті. За свідомством М. Грушевського (див. його некрологічну замітку про В. Лесевича в «Записках НТШ.» т. 68), В. Лесевич «носився з планами прожити в Галичині довший час для практичного присвоєння української мови і потім розпочати публичні виклади у Львові з своїх улюблених наукових сфер». А в листі до свого приятеля Григорія Потаніна, відомого дослідника Китаю та Монголії, з дня 12 травня 1896 р. писав: «Я нерідко жалкую, що присвятив свої сили не рідному слову, а поліз туди, де і без мене багато. Настав, здасться, час подумати і про цей темний нарід (Український. С.) покинутий і забутий, і я з особливою приємністю думаю, що хоч Юлія (донька В. Лесевича. С.) попаде на правдивий шлях і піде по ньому рука в руку з чоловіком (В. Леонтовичем. С.), який доказав уже свою здібність успішно працювати в цім напрямі». (Е. Ганейзеръ. «В. В. Лесевичъ въ письмахъ и воспоминаніяхъ». «Голосъ Минувшаго», 1914, 8). Українською мовою В. Лесевич вмістив лише дві статті (обидві в перекладі з рукопису в російській мові), — це вступна стаття до сповідань (казок, легенд і новель), що їх записав В. Лесевич з уст денисівського козака Радіона Чмихала. Оповідання ці склали собою 14-й том «Етнографічного Збірника», вид. Н. Т. Ш. у Львові. В передмові редактор В. Гнатюк зазначив цінність матеріялу, що його зібрав В. Лесевич, а саме: матеріял записано одною особою, в однім селі та від одного оповідача **). Хоч оповідання Р. Чмихала не є незнані що-до свого змісту, але нема майже ні одного оповідання, в якому не було б якихось нових, цікавих подробиць і епізодів. Друга стаття В. Лесевича українською мовою — це стаття «Помієанське Ізію», що її вміщено в «Науковому Збірникові» з нагоди 10-літньої наукової праці М. Грушевського в Галичині. В цій статті йде мова про культ Ізиди, Єгипетської богині, уособлення любови до людства, та взагалі про боротьбу східних культур у греко-римськім світі.

На українські теми В. Лесевич вмістив не одну статтю чужими мовами. Так, 1877 р. він вмістив у одному іспанському часопису («Illustracion Espanola») чотири статті про Т. Шевченка; в журналі «Міръ Божій», 1895, 4, — статтю про денисівського козака Р. Чмихала та його казки (про нього ж він читав реферат 23 грудня 1894 р. в Географічнім Товаристві у Петербурзі); в журналі «Русская Мысль», 1904, 1 і 2, — статтю «Евгеній Павловичъ Гребенка», де подав ґрунтовну характеристику Є. Гребінки, як українського та російського письменника, доводячи, що його україн-

*) Первісно надруковано цю статтю в журналі «Знаніє», 1874, 6 і 7.

**) Р. Чмихало дістав від Наукового Товариства ім. Шевченка в Львові примірник «Етнографічного Збірника» зі своїми оповіданнями та 100 карб. гонорару. Дід Чмихало був дуже втішений не стільки гонораром, скільки наділенням книжки, і хоч сам був неписьменний, оправив книжку та приладив для неї в своїй хаті стіл на зразок аналою.

ські байки й вірші завжди залишаться в українській літературі, тоді як російські його твори мають лише негативне значіння.

Вся ця науково-літературна праця В. Лесевича в інтересах української культури знайшла прихильну оцінку в Науковім Товаристві ім. Шевченка у Львові, яке 1904 р. надіслало привітання В. Лесевичеві з нагоди 40-ліття його літературної діяльності (в дійсності цей ювілей припадає на 1897-й рік), 1905 р. вибрало його в дійсні члени Товариства (*). Дякуючи М. Грушевському за привітання НТШ з ювілеєм, В. Лесевич писав до українському: «Вважаю щасливою можливістю з Товариством одностайної праці на користь народові нашому та оживляюся міцним переконанням, що наше теперішнє сумне життя заступить світла будучність».

В кінці 70-х років незадовго перед адміністративним засланням до Сибіру В. Лесевич організував у Петербурзі українське земляцтво з української молоді, що мало своїм завданням студіювати українську культуру та видавати збірники, присвячені Україні. Вже перший збірник, присвячений Подлящині, був майже готовий до друку, але через примусовий від'їзд В. Лесевича з Петербургу видання збірника не здійснюється.

Згодом В. Лесевич був одним з ініціаторів заснування в Петербурзі Благодійного Товариства для видання дешевих книг для українського народу, але через деяке розходження з головою того Товариства активної участі в Товаристві не брав.

Накінець, слід згадати, що В. Лесевич заснував при Літературнім фонді у Петербурзі фонд ім. Шевченка і вніс першу пожертву на той фонд — 500 карб. В. Лесевич не раз допомагав грошєвими датками М. Драгоманову в Женеві та радикалам в Галичині в їхній видавничій діяльності. Хоч сам і стояв осторонь від українського руху майже до половини 90-х років. Від того часу він став гарячим прихильником національної автономії України, а в останніх роках свого життя цілковито прихилився до українського руху. Отож зрозуміло, що свою бібліотеку, яка містила в собі біля 4-х тисяч томів, заповів він Науковому Товариству ім. Шевченка у Львові. Ця бібліотека В. Лесевича зберігає дотепер свою цілість в бібліотеці НТШ.

Про українство В. Лесевича правдиво висловився С. Єфремов у своїй статті «Пам'яті В. В. Лесевича» («К. Ст.», 1905, 11-12): «Відірваний обставинами особистого життя й громадської діяльності від рідного ґрунту з дитячого віку, В. Лесевич все ж не перевернувся в «общеросса». З роками прив'язаність його до рідного краю не тільки не зменшувалася, але все збільшувалася і дійшла накінець до того, що в останніх роках свого життя він уже просто і безпосереднє пристав до українського руху».

Про те, який слід в українській культурі залишив В. Лесевич, знаходимо загальну оцінку в згаданій тут некрологічній замітці М. Грушевського: «Рідко можна бачити таку нерозривну злуку інтересів найбільше загально-людських з тіснішими, зв'язаними з своїм народом і вітчизною, такого переймання зарівню вічними загалками людського існування й найбільшій потребами хвилі своєї суспільності, і так тяжко подумати, що такий рідкий чоловік пройшов майже безслідно для свого краю й народу».

Мені здається, що ця оцінка М. Грушевського не є зовсім справедливою. З наведених тут фактів слід признати, що В. Лесевич залишив помітний слід не в одній ділянці української культури, — в історії освіти на Україні, історії філології на Україні, українського фольклору, української літератури й т. д.

* * *

Залишається сказати декільки слів про В. Лесевича, як людину. Вже згадувалося про те, що В. Лесевич не належав ні до якої революційної партії в Росії. — він був, так мовити, революціонером духа, бо все

*) Повідомлення про це В. Лесевич вже не встиг дістати.

життя борюся проти всякого насильства — політичного, духового чи морального. Через те В. Лєсєвич гостро осуджував Л. Толстого за його вчення про непротивність злу. В одному листі до Г. Потавіна В. Лєсєвич писав: «Моя віра — це віра Юрія Переможця, що був вільний від Толстовщини і з драконом не розводив балачок про непротивність злу».

В. Лєсєвич відзначався надзвичайною сердечністю та привітністю. Жиючи у себе в маєтку, він радо приймав у себе вечорами та у свята селян, що приходили до нього побалакати та послухати ученого чоловіка. Зворушливе було ставлення його до дітей. Він не раз складав для домашньої дитячої вистави п'єси і навіть видав збірку казок і оповідань для дітей — «Дітській збірник».

В. Лєсєвич охоче допомагав початкуючим письменникам і науковим працівникам та взагалі шкільній молоді своїми порадами й грошовими датками. Досить згадати тут, з якою сердечністю поставився від П. Карманського. В своїх спогадах про В. Лєсєвича П. Карманський, між іншим, писав: «в кожному він цинив передовсім чоловіка і нікого не осуджував безоглядно, хіба людей підтих».

Накінєць, наведу тут ще одну оцінку В. Лєсєвича, як людини, а саме українсько-російської письменниці (авторки п'єси «Ніч під Івана Купала») Олександрини Шабельської: «Як людина, це було дуже рідке сполучення ума і гарячого серця, а до того — ця широчінь і рїзносторонність освіти, ця багатогранність в розумінні. Не було нічого ні в минулому, ні в сучасному, ні в майбутньому, про що не можна було б поговорити з ним». (Див. вищезгадану тут статтю Б. Ганейзера).

Доводиться висловити жаль, що українське громадянство досі не має більш-менш повної біографії такого, — за висловом М. Грушевського, — «рідкого чоловіка», яким був В. Лєсєвич, та не спромоглося видати в перекладі на українську мову тих його творів, що ще дотепер не втратили свого значіння.

Ст. Сірополко

З ПОДОРОЖІ СОВІТСЬКИМ КАВКАЗОМ.

(віс нашого спеціального кореспондента в Туреччині)

... З великими труднощами, але вдалося мені, користуючись службовим становищем, побувати протягом двох тижнів на Східному Кавказі, спеціально в прикордонній полосі, від Батума до самого Баку. Всюди зустрів багато українців, особливо у війську і прикордонній сторожі. На моє питання, чому вони тут, а не на Україні, відповідали, що так хоче начальство; більш одверті і сміливі тихенько казали, що большевики просто бояться їх тримати на Україні, бо непевні в тому, що вони не знохаються з емігрантами...

Зустрів я одного земляка, якого знав ще на Україні. Він мені розповів багато про недоїдання населення, про розстріли селян на Кавказі, але найбільш мене здивувало його оповідання про те, як большевики інсценізували «веселе життя». Коли вийшов з Москви наказ про те, що «живеться ліпше, живеться веселіше», місцеві комуністичні влади розпорядилися посилати на села і, особливо, на кордон (щоб бачили турки і перси) спеціальні «увеселительные отряды», які приїздили і примушували год-

не місцеве населення танцювати, співати і робити веселий вигляд. Тих, що не сміялися, або протестували, арештовували і били; тих, що утікали в гори, ловили і експедиювали до Сибіру.

Таке «веселе» життя продовжувалося десь з рік; потім, чи большевицькі «увеселители» заморилися, чи рішили, що населення остаточно стало голодувати без танців і без музики.

До річі, прикордонне населення Східного Кавказу розвеселити трудно, бо крім того, що воно голодне і жхляво бідне, більша частина його, як я сам наочно переконався, виселена з прикордонної полоси. Протягом майже всього кордону, села, які були на самім кордоні, зруйновані чи передані прикордонній сторожі, а населення виселено в глиб території, часом досить далеко. Селяне, яких я зустрічав біля кордону, настільки загнані і застрашені, що від них майже нічого не міг добитися. Лише один старий дід азарбейджанець сказав мені: «було тут колись багато худоби, овець і всього, а тепер як бачите — нічого: це Аллах так хоче: Пого воля!» Тепер ці місцевості бачать лише, як закуплена большевиками худоба перенправляється з Персії і їде до Москви на годівлю совлади і геніяльних Сталіна і ПІУ.

Років п'ять тому кавказький кордон охоронявся слабо і через нього багато повтікало до Турції і Персії, як місцевих мешканців, так і наших людей, які часом йшли пішки з України на Кавказ, щоб втікти за кордон. Тепер справа стоїть инакше: прикордонна сторожа на кожнім кроці, собаки, дроти з електричними дзвонками, прожектори... Одним словом, Німецька стіна. Для застрашування, прикордонна сторожа, кілька разів на ніч, дає стріли з гармат чи з кулеметів впоодвож кордону і освітлює довгі простори прожекторами. Такого я не бачив ні в одній країні, де був. Мій приятель, про якого згадував вище, розказуючи мені про те, як живеться і які відносини населення з владою, дуже дотепно резюмував так позицію населення: «воно надягло маску і не показує своєї люті»

Що ж буде в часі війни? запитав я мого співбесідника. В часі війни буде те, що було і навіть гірше. Як тільки населення одержить зброю, як тільки большевицькі кадри будуть вибиті, можна сподіватися на масові бунти і навіть на революцію, особливо там, де для цього є ще і національна мета: бо ж не треба забувати, що не дивлючися на все, такі частини, як Україна, Кавказ таї де-які другі національні території, незвичайно розвинулися в національному відношенні. Психологічно це зрозуміло, бо большевики всіх заставляють ставати інтернаціоналістами, заставляють одмовитися від самих себе. Кожній людині, яка має хоч крихту індивідуалізму і свого я, це видається глузом і образою. Навіть досить ліві кола через це, з почуття протесту, стають націоналістами.

До цього треба додати ефект другого боку большевизму — московський націоналізм, який використовуючи такі гасла, як «соціалізм в одній країні», «централізація коло Москви для посилення пролетарської революції» і т. ин., дається в знаки на окраїнах в десять раз гірше, ніж стара російська влада з її дурною теорією «нет, не било і не будет!»

Взагалі свіжому чоловікові, що приїздить з-за кордону до СССР, тамтешнє життя видається просто кошмаром. Колись мені довелося бути в полоні в концентраційнім таборі. Так само тепер почував я себе в СССР, що називається соціалістичною батьківщиною і раєм робітничого люду. З справжнім задоволенням переїхав я назад до Турції, яка на сей раз здалася мені справді веселою, цвітучою і цивілізованою країною. Отаке то буває на світі!

С. П.

О Д Р Е Д А К Ц І І

Просимо авторів, які мають дати свої статті на роковини смерті ев. пам. С.Петлюри, прислати їх не пізніше, як на 10 травня 1937 р.

Трибуна Молодих

О Д Р Е Д А К Ц І І

Миємо подякувати всім нашим молодим приятелям за ті чисельні листи, що їх дістала Редакція з нагоди появи «Трибуни Молодих». Всі вони виразно вказують на те, що «Трибуна Молодих» справді зумовлена потребами сучасної хвилі.

Дякуємо також-ж всім тим, що надіслали до «Трибуни Молодих» свої статті і завваги.

З надісланого матеріялу ми бачимо, що молоді бракує відповідного місця для дискусії з течіями українського націоналізму. З приємністю уділюватимемо місце всім тим авторам, що хотіли би в цій справі забрати голос, бо всяка конструктивна критика спричиняється до кристалізації української державницької думки.

На цей раз ми вибрали дві статті. Наступні випуски «Трибуни Молодих» думаємо поширити. Спеціально підкреслимо статтю «Державний Провід УНР і організаційні питання», де подано дуже багачько думок, які вказують на велику ініціативу нашої молоді.

Сподіваємося, що наша молодь, а може й старше громадянство відгукнеться на цю, справді цікаву, статтю і передискутує її думки так, щоби уряд дістав конкретний матеріял, чи все громадянство відчуває потребу повстання тих організаційних центрів, що про них в статті говориться. Бо кожна організація мує мати свої коріння в громадянстві, в його жертвенності і запалі і саме на громадянство наде згодом відповідальність за долю організації.

ОМЕЛЯН ПАВЛЮК

ДЕРЖАВНИЙ ПРОВІД УНР І ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ

Користаючи з ласкавого запрошення шановної Редакції «Трибуна», я хотів би і собі забрати голос в тих справах, які мене віддавна цікавлять, а саме в справах організації нашого внутрішнього культурного і політичного життя під проводом уряду УНР. Заздалегідь перепрошую, коли мої уваги будуть може занадто гарячі, а може й не цілком відповідатимуть завданням сучасного моменту, проте гадаю, що вони будуть цілком на місці в «Трибуні Молодих», а коли викличуть з боку молоді ще й полеміку.

або доповнення, то виконують вже зовсім певно свою роль і може звернути увагу нашого державного проводу на ті ділянки нашого життя, що їх не треба було б занедбувати.

* * *

Світова війна дала нам дуже повчальні приклади, коли ціла територія де-котрих держав (Бельгія, Сербія) була окупована ворогом, а проте нікому не спадало на думку, що ці держави перестали існувати. Окупацію цих держав сприйнято, як епізод в їх історії, епізод, який не тільки не припинив, але й не перервав їх існування.

Сталося так тому, що бельгійці і серби, втративши свою державну територію, не маючи ні єдиної п'яди цієї території під реальною владою своїх урядів, не загубили проте своєї державної організації, зберегли її на чужині, а разом з нею зберегли без перерви свою державно-політичну особливість, свою ривнорядність із державними народами, не спадаючи до нещасного рівня «емігрантів без означеної державної приналежності» або «національних меншин».

А як що факт збереження української державності, безперервного, аж до цього дня, існування Української Народньої Республіки не видається багатьом чужинцям, а навіть і українцям, так само безперечним і самозрозумілим, то це чималою такі мірою наша власна історична провина перед Батьківщиною.

Занадто, мабуть, звикли українці протягом довгої доби життя під чужою владою, до думки, що «патріотична», «національна» робота, це робота «приватна», а не державна: культурна або політична, індивідуальна або в рямах громадських організацій, але, в усякому разі, «незалежна», не «урядова», не «чиновнично-бюрократична», не державно-зорганізована.

Найелементарніший політичний інстинкт наказує підпорядковувати інтересам з а г р о ж е н о ї державності все, всі інтереси партитулярні. Смішиняком і наївняком треба бути, щоб думати, що якась українська національна робота «на власну руку» може принести Україні більше користі ніж робота в рямах власної державності, під її прапором і в її імені. Це все одно, як-би поодинокі воляки та військові відділи, бажаючи прислужитися своїй батьківщині, дезертували з власної армії і проголошували противнякові «сепаратну війну» у власному імені...

Такий саме характер мала національна робота багатьох українських діячів і цілих політичних організацій. Гуляйпільське «унезалежнення» від власної державності часто значно зменшувало вартість їх, навіть великих осягтів, а підточування авторитету свого уряду на еміграції цю вартість иноді перекреслювало. Тому так важко було утримати за Україною становище «живої», а не «похованої» політичної одиниці.

В своїх міркуваннях виходитиму з того елементарного засновку, що збереження і скріплення нашої державної організації це є для нас справа найважливіша, яка перед усіма іншими національними справами має п е р ш е н с т в о .

Що конкретні атрибути власної державності—це є національний скарб найбільший і найвищий, а практичну вартість цього скарбу можна без

краю збільшувати, стягаючи під державні прапори, що найбільше активних, дисциплінованих сил, ущільнюючи та досконалячи організацію цих сил.

Так, а не пнакше, мусить міркувати кожний, хто хоче вважати себе не інтернаціоналістом, якому все одно ч и й о м у урядові коритись, аби був відповідний до його смаку «тад», а українським самостійником, це-б то державником.

Думати, що за самостійність треба боротися, а не доцінювати одночасно справи скріплення позицій власного уряду і поширення його сфери діяльності — це значить плекати «самостійництво» теоретичне, декларативне, білоруського стибу («найвищий, хоч недосяжний ідеал»), а не самостійництво чинне, практичне.

* * *

Добре розумію, що спроможності розросту і розвитку тканин нашої державної організації будуть, поки існує факт московської окупації, значно обмежені.

Тим більше цінити треба й тим інтенсивніше використовувати кожна таку спроможність.

З цієї точки погляду я хотів би піддати під дискусію кілька думок, кілька справ, які цікавлять мене найбільше, як молодого агента українознавства і як українського юнака, заангажованого до організації української молоді.

Почну від справ суто духових. Большевицькій матеріалістичній доктрині протиставляємо український національний дух, який мусимо невинно поглиблювати і розшлювати.

І бачимо, що ця «невхоща» чи пак «мітична» сила національного духу завдає Москві багато клопоту і страху. Знищено «економічну базу» цього духа, без якої він як «надбудова» не може, за теорією Маркса-Леніна, існувати. Але по винищенні «панів» і «куркулів», національний дух почав виявлятися там, де йому, за теорією Маркса, зовсім неможливо бути, напр., серед старих і заслужених большевників українського походження.

Багато клопоту і страху завдають Москві багатство і ріжкоманітність в н я в і в українського національного духу. А виявляється він, як переконалися большевики, не тільки в політиці, але і в науці, і в літературі, навіть у самій мові, і в пластичному мистецтві.

Всім цим ділянкам культурного життя відповідають тепер на Світській Україні відповідні п о л і ц і й н і р е с о р т и під фірмою наукових і літературних установ і організацій: переведено вишкіл кадрів спеціалістів від вишукування і винищення українського націоналізму в ріжних спеціальних ділянках: в словниках і граматиках, в образах і орнаментях, в музеях і архивах і т. д. Штучна і вимучена «казьонна» квазітворчість у цих ділянках стоїть на другому плані.

Під фірмою наукових, літературно-критичних і мистецтвознавчих праць друкуються висліди поліційних слідств, акти обвинувачення проти

українського національного духу. А зв'язування найприродніших виявів цього дух з «петлюрівством» свідчить, що Москва добре знає, де є найвищий досі пункт цього духа, його справжнє вістря.

Колись закон 1876 року мав перегордити шлях до художньої літератури і науки. Большевики роблять новий експеримент: відгородження української мови від українського національного духу. Духові перегороджено всі шляхи до зовнішнього вияву. А українською мовою плюгавиться і опльовується Україну, цією мовою пишуть вороги-чужинці, а часом озветься й «землячок», вивернений психично, як рукавичка, витиснений, як цитрина, демонструє якісь макабричні, духові корчі — розписується який-небудь Тичина (в «Літературній газеті») про те, що Пушкін рідніший для українських селян, ніж усі українські поети.

Так, Москва не передоцільно є нашого національного духу, мобілізує до боротьби з ним величезні засоби і великий націоналістичний ентузіазм. Ворог наступає на нас тісними лавами, зорганізований і об'єднаний. Кожний Постишев, кожний Попов, кожний Катанович і кожний Кулік або Хвиля нищить українство не на власну руку, а в імені московського центру, за його директивами і на його славу. Портрети Леніна і Сталіна прикрашають перші сторінки виданих «на знищення України» збірників і журналів.

Що-ж на це наші бойовики духа? Чи всі розуміють, що тільки тієї Петлюри можна протиставляти тієї Леніна, тільки літери УНР літерами УССР і ССР? Чи може думають, що просто вистане бути активними ворогами Москви? Ні, не вистане: буває, що «парід», «населення», «громадянство» вороже зустрічає наступ ворожої армії, але протиставитися армії може тільки армія. Нищителі українського духу зорганізовані в бойові кадри під державними прапорами червоної Москви. А ми?

Тісніше під прапори, панове!

Не заперечуємо бойового духа наших письменників, але закидаємо їм дурну мужицьку партизанку, замість зорганізованого бою під державним прапором.

Думаю, що ніхто не зрозуміє мене зле: не хочу заміни органічної літературної творчості, індивідуальних зусиль та горнів на автоматизоване писання «з височайшого повеління», як же роблять, напр., большевики і відношенні до письменників-українців. Але хочу, щоб українські письменники складали овочі своєї творчості у стіп своєї державности, записували їх на її, а не тільки на своє особисто моральнеkonto. В цьому розумінні український державний центр мусить бути організаційним центром української літератури.

Багато прикрих питань насуває теперішня організація української літератури українському державникові. Чому є стільки українських видавництв, тривкілих і ефемеричних, а немає державного видавництва УНР. Чому є приватні українські літературні нагороди, а нема нагороди державної? Чому всі письменники, що стоять на державницькій українській платформі, не виступають, як суцільна бойова літературна фаланга?

Українська література має вже імення шановані й заслужені. Нехай же ці імення будуть доказом не тільки талановитості українського

народу (бо талановиті бувають і цигани, і мурини), але й його державної зрілості. Нехай же українські письменники об'єднуються під державним прапором. Нехай читачі їх творів переносять свою пошану до автора, до його ідейної та мистецької зрілості, на державний прапор, під яким виступає автор.

Нехай до державної літературної організації ввійдуть ветерани довоєнної літератури, поети, що під такт їх пісень манерувало українське військо. Тяжко нам читати їх твори, як тяжко було, напр., в добі сентименталізму і романтизму, а пізніше реалізму XIX ст. читати кийські драми XVIII ст. Але кохаємо і шануємо наших старших письменників, бо знаємо, що нова українська література зродилася з їх праці і продовжує її. Нехай ввійдуть до організації і ті письменники, яких ми читаємо, які формують нашу психіку і наш літературний смак: Липа і Малацюк, Ольжич і Антонич, Гордицький і Косач, Самчук і Крижанівський і багато інших. Напевно приємно було б довідатися нашим землякам на Великій Україні, де українська література фізично розторошена, що по-за СРСР ця література не тільки живе, але й виступає зорганізовано під прапорами, що в підземній свідомості великоукраїнських мас стали, як ми це знаємо напевно, великою легендою і великою подією.

А в пропагандових виступах на міжнаціональному терені не треба буде виступати «приватно», казати «я» або «ми» (Іван Іванович з Іван Петровичем), можна буде виступати в імені літератури України, Української Держави.

Бо захід знає або нації-держави, хоч би і переможені, хоч би окуповані, або екзотичні племена і провінції, правну і слушну в л а с н і с т ь інших, державних націй.

Форма Академії Літератури чи не найліпше надавалася б до зазначених державного характеру організації?

* * *

Українське пластичне мистецтво вже відіграло чималу роль у українській пропаганді між чужинцями. Державна організація українських мистців розпоряджала б великими пропагандовими можливостями. Заїмпонувати чужинцям літературним твором не так легко: треба його перекласти, а в перекладі часто затрачується найцінніший «запах» твору, тематика може бути занадто чужа для читача іншої національності. Твір пластичного мистецтва є так само зрозумілий в Римі, як і в Тонію. Тому не диво, що напр., українське малярство, українська графіка відомі в міжнародних колах більше, ніж українська література.

Але й на цьому полі мали б велике значіння суто організаційні заходи. Припустім, українські мистці хочуть брати участь у міжнародній виставі, як репрезентація Української Держави. Організаційний комітет не погоджується. Доводиться протестувати. Протестів українці розсилають багато, і вони часто роблять на чужинців таке вражіння, яке б зробила на нас заява чужої, незнайомої і нецікавої людини, що їй, мовляв, болить живіт. Зате світ цікавиться всім, що торкається видатних людей, які ввій-

шли до орбіти його заінтересувань. В своєму часі польський композитор Падеревський використав цей факт на 100 відс. в інтересах польської політичної акції.

Як би в протестаційній акції з приводу вистави взяли участь знані і цінені мистці, скажім, Грищенку, Холодний, Бутович, як би взяв в ній участь світовий реформатор пластично-мистецького стилю — Архипенко, то це було б вже що інше...

* * *

Найлегше, на мою думку, було б полагодити справи Української Академії Наук. Найлегше, бо ця установа вже існувала, швидко і природно зайняла була кількістю і рівнем своїх публікацій цілком рівнорядне місце поруч з Академіями Наук інших держав.

Вживаю в цій характеристиці граматичних форм минулого часу, бо на місці Української Академії Наук і під її фірмою працює тепер у Києві цілком нова установа: складена з нових людей, з новими завданнями.

Хоч «націоналістичне шкідництво» знайдено в Києві в усіх науках, включно з чистою математикою, проте найбільші репресії впади, як знаємо, на історично-філологічний відділ, що його головним завданням було зпекання українознавства.

Річ дуже характеристична: в природничо-математичному відділі, по засміченні термінології русицизмами і обсадженні стаповиц не українцями, праця сяк-так носується далі. «Вісті» «відновленої» Академії Наук приносять десятки математично-природничих праць, а з українознавства ледве пару статтів суто поліційного характеру, з політичними обвинуваченнями проти «зліквідованих» вже українознавців. Видавнича діяльність Академії в царині українознавства завмерла вже давно і лежить облогом. Це не значить, що большевики вважають розроблення, напр., української історії або української етнографії річчю зайвою. Ні, вони хотіли б «опрацювати» ці науки по-своєму, але переконалися, що це завдання дуже важке і небезпечно. Цілий «колектив» на чолі з секретарем КІІ (б)У Ніколаєм Поповим, працює вже кілька років над опрацюванням підручника історії України, раз-у-раз з'являються звістки, що цей підручник має вже бути виданий, але щось його ще не вилко.

Це й не диво: кожний опублікований документ з історії України, кожний етнографічний запис, кожна пам'ятка українського мистецтва — все це к р и ч и т ь про окремії парід, що має в усіх подробицях во-го життя власний тип, власний стиль, власний смак, власні інтереси і ідеали, — все це до московського цілком не подібне.

Тому так легко зрозуміти творчі муки і творчу імпотенцію насланих з Москви «українознавців».

І от, придивляючись до всього цього, хочеться звернутися до українських академиків, що перебувають по-за межами ССРСР, до панів професорів С. Смаля-Стоцького, Ф. Колесси, М. Возняка...

Панове Академіки! Переборіть питому багатьом, справді відданим науці її жерцям, скромність і неохоту до голосних прилюдних виступів.

Цього вимагає від вас національна честь і державний інтерес України. «Suprema lex» кожного українця.

Знайдіть час і рішучість, щоб голосно і офіційно сповістити міжнародний науковий світ, який вас знає і шанує, що тієї Академії, якої ви були членами, а бодай її історично-філологічного відділу, в Києві вже немає, а ті люди, що намагаються виступати під її знаменем і заслуженим ім'ям, не мають до цього найменшого права.

Якщо більшовики спромоглися на видання, і то навіть під фірмою Академії, цілої низки книжок і журналів, заповнених цитуваннями на давніших членів ВУАН і наклепами на них, то ви спроможетесь на видання публікації, присвяченої історії розгрому ВУАН і скріпіть цю публікацію своїми підписами.

Сповістіть світ, що сталося з вашими «зліквідованими» колегами, поясніть, що зліквідований історично-філологічний відділ мусить бути репрезентувати ви. Зверніться до українського громадянства з закликом, щоб допомогло вам видати хоч би пару чергових томів зліквідованих періодичних видань ВУАН і видайте ці томи, слушно і правдою, як видання ВУАН. Розішліть ці видання до редакцій наукових «revues», нехай висловлять про це свою думку їх редактори, що для заповнення багатьох коліс української рубрики ждуть дарма на посилки з Києва. Рішуче і авторитетно урегулюйте український правопис на термінологію, покладіть межу між тим, що встановила Українська Академія, а тим, що додає з ініціативи україножерних руйнівників. Кооптуйте нових членів. І таким чином нагадаєте світові, що є не тільки вчені України, які займають катедри (або чекають на них) в різних державах, але й наука України.

Відродження ВУАН було б великим здобутком у відродженні української державної організації.

* * *

Від справ культурно-організаційних переходжу до справ організації молоді. Почну від пункту найбільш палючого.

«Дванадцята година» історії нашої еміграції, світовий збройний конфлікт наближається неімовірно швидко, — це розуміє і відчуває кожний з нас. «Молодь буде виконувати боротьбу», — пише п. Г. Саліківський — цілком слушно, в «Трибуні Молоді». Тим болючіше відчуває частину української молоді недостачу фахового військового вишколу, а головне вишколу, що був ведений в ім'я державних інтересів, а не ріжними чинниками, що з державницьким світоглядом мало мають спільного, не репрезентуючи жадної військової української традиції (прим. у нас в Канаді — Скоропадчини).

Знаємо, що «Тризуб», з причин зрозумілих, на ці теми не може писати багато. Тому поминаю справи суто-військові, справи організації армії, але хочу нагадати, що народи, які не мали своєї держави, але хотіли її мати, вміли багато працювати в цьому напрямкові, навіть не маючи своєї

армії. Уміли творити організації, які до армії не належали, а проте давали молоді елементарний військовий вишкіл: стрілецькі союзи то що.

Чи не могли б наші військові спеціалісти подбати про те, щоб в різних способах, відповідно до різних умовин, які існують у різних країнах української діаспори, українська молодь у більшому, між досі, масштабі засвоювала теоретичне і практичне військове знання? Видання відповідних підручників, що до їх студіювання українська молодь кинулася б напевно, з захопленням, сиричилось б до того, що ця молодь на засвоєння поданих у цих підручниках засад не потребувала б витратити часу згодом, тоді, коли час буде занадто дорогим. Ще б кращі висліді дали б теоретичні і практичні виклади і вправи кваліфікованих військовиків з зорганізованими групами молоді, хоч би навіть і дуже невеличкими чисельно, кількісособовими, але складеними з дібраних і надійних одиниць.

Не хочемо і в цій справі «отаманії», тому висуваємо її як організаційне завдання уряду УНР.

* * *

Справа організації молоді набирає тепер у передових країнах великої ваги: розгортається вище і глибше. Видатні сили працюють над складною проблематикою цієї організації, проблематикою в значній частині те х н и ч но ю . Технічний досвід, здобутий у цій діяльній в одній країні, використовують інші країни. Так було вже до війни, коли системи соціалістична і пластова ширлилися далеко по-за межами їх батьківщини.

Але це цікавіший повочасний організаційний досвід держав з поступово державно-національною організацією (фашистська Італія, нац-соц. Німеччина, рузвельтістські ЗДА), які послідовно і планоно використовують енергію молоді, її сили та темперамент для чинної служби Нації-Держави.

Чи не вважав би уряд УНР потрібним покликати до життя спеціальний орган для студії над організацією молоді та її повочасними методами. Як би цей орган породив хоч хменьку фахових організаційних інструкторів, то це був би великий здобуток. Здобутком було б і розбуження заінтересованія цією справою серед українського громадянства. З деяким острахом прислуховувалася українська молодь до дієкусії над скликанням Національного Конгресу. Взяти участь у цій дієкусії молодь не могла, бо провадилася вона від імені того, що не має до наших голів і сердець ніякого доступу — в імені довших партій.

З острахом уявляля ми конгрес, у якому соціал-демократи, есери, есефи і т. ин. обговорювали б «спільну платформу» з точки погляду своїх програм. Питаємось виш. панів лідерів: ск і л ь к и залишилося українців, для яких ці програми не стали ще доісторичною абракадаброю? І чи не був би такий конгрес осміщенням нашої справи?

«Впорядкування молоді крові» до перестарілого і заржавлівого державного організму З.Д. А: переводить Рузвельт хірургічно у запеклій бо-

ротьбі з ліберальними консерватистами. Америка може собі дозволити на люксус такої боротьби, УНР не може. Тому відкидаємо думку про будь-яку «опозицію» і внутрішню боротьбу, а хочемо, замість цього, затіснити організаційний контакт з урядом через скликання конгресу розпорошених по різних країнах українських націоналістів-державників, конгресу української молоді.

ГЛІБ САЛІКІВСЬКИЙ

РОЗУМ КРИТИЧНИЙ І РОЗУМ ПОЛІТИЧНИЙ

Я добре знаю свій край, я знаю його хиби, і вони завдають мені багато болю, я знаю його добрі сторони і глибоко з них користаю.

А д о л ь ф Т ' е р .

Маємо дуже багато здібних критиків. Це й не диво: критикувати в публіцистиці минуле дуже легко, особливо тому, хто не почував себе за це минуле відповідальним. «Критикувати історію» легко, бо для цього вистане підсумувати самі помилки людей чину. А помилки для них — річ неминуча: Рішел'с і Бісмарк помилялися не раз. Не помиляються тільки балакуни, бо вони історичні нероби, бо говорити і робити це не завжди те саме. «Усвідомлення народу (die Volksaufklärung) це невіддільна частина чину» (Адольф Гітлер), чину організаційного. Політична пропаганда не може талайтатись у повітрі. Хіба, що це буде «пропаганда» аналітична. Аналіза легше від синтези. Вимагає тільки знання, іноді досить примітивного. Синтеза, крім знання, вимагає ще й творчої думки: оригінальна творчість це привилеї небагатьох. До чого може допровадити нестримна аналіза, показує комплекс, відомий під назвою «пигілізму».

В політиці тільки справжні державні мужі вміють «критикувати» майбутнє, вони стають великі тоді, коли починають свою «критику» здійснювати. Коли Адольф Т'ер побачив, що його перестороги здійснюються, але не переконують, то взяв на себе відповідальність за те, що говорив і писав, і зумів два рази витягти Францію з безодні. Тільки такі «публіцисти» стають історичними героями.

Не стають ними «критики», які в часі рішальних подій бувають «неприсутні», не стають ними тако-ж і репортери, які підчас рішальних подій бувають аж занадто присутні.

Вже минуло 16 років від кінця українських збройних змагань. Політичні помилки часів революції давно всім відомі. Проте є ще й такі «розумники», що ломляться в відчинені двері. І не пудно їм увесь час повторювати те саме, крутити свій буддійський молитовний млинчик.

Як на зразок «безупинно аналізуючої» «критичної інерції» можна вказати на статтю Ростислава Волошина в січневій книжці «Вістника» за 1937 рік.

Автор пише в цій статті про причини державної катастрофи, про «правдиву» традицію (властиво нічого не говорить про традицію, бо це, на жаль, справа для «Вістника» чужа й нецікава), про «малі, легковажні і шкідливі вчинки» соціалістів, про «незарадність, зволість і згубний соціалістичний світогляд» то що. Далі Р. Волошин пише про успіх самостійника Миколи Міхновського на першому військовому з'їзді. Волошин констатує, що Центральна Рада «топталася на місці». Еліборат закінчений чванькуватю: «Не належу ні до істориків (в лапках і без лапок), ні до політиків, ні, на щастя, до огірчених емігрантів, ні до усеєрівців (Sic!) ні до непризнаних вождів; не був навіть, — не з власної вини, бо не втрапив раніше народитися, учасником наших визвольних змагань»... і т. д.

Як би Р. Волошин був істориком і політиком і мав почуття пропорційності в історії і політиці, то він помітив би, що Микола Міхновський захопив І-ий військовий з'їзд, а Симон Петлюра захопив і повів до збройного чину українську націю. Але, на жаль, цього важливого почуття цілком не мають «Вістник» та «Книгозбірня». Вони не помічають (див. книжку про Ля Рока), що люди з позою на «вождів» — або провадять народи або пародів не провадять. Французький Міхновський Ля Рок це справді вождь, який організував людей на те, щоб їх нікуди не повести. Він має тільки зовнішні прикмети вождя: ефектовну маску, сильний (не дуже) голос, публіцистичне перо не гірше, ніж д-ра Донцова. Ля Рок не має внутрішніх прикмет вождя: рішучості і політичного чуття і йому бракує справді широкої ядерної ідеї. Тому, не говорячи про Петлюру навіть, молодий рекетєр ДеГрель, дякуючи його цивільній відвазі, має більше прикмет вождя. Щоби оцінити Ля Рока вистане порівняти його з португальським володарем Салязаром, який є його цількою протилежністю.

Книгозбірня «Вістника» побудована на ідеї рівновартності людей з етикеткою «вождь» і голосними методами ділання. Коли б Р. Волошин і Книгозбірня «Вістника» не цуралися з певідомих причин української державної традиції, то вміли би чужу традицію якось розрізнити і класифікувати. Вони помітили б, що Мусоліні націоналіст і одночасно католик, відродитель римських традицій, в великій мірі «синдикаліст», а Гітлер германський р а с и с т, симпатик старогерманського поганства і «нехристиянського» Лютера. Що заслуга Мусоліні перед його батьківщиною більша, ніж заслуга Гітлера перед Німеччиною, бо Мусоліні відродив дуже давно занепаду світову потугу, а Гітлер недавно, вчорашню і, що цей критерій, беручи до уваги стан України, треба прикладати і до оцінки

величи Симона Петлюри. Вони б зрозуміли, що ерзац Мусоліні — Гітлер існує тільки в їх уяві і що Гарібальді, Масарик і Де Валера відроджували держави і були вождями, хоч не були ні фашистами, ні націонал-соціалістами, ні взагалі вождістами, а Масарик залишився до кінця життя переконаним соціалістом і демократом. Відомий націоналістичний французький публіцист Анрі Бєро зараховує Масарика до вождів на рівні з Мусоліні.

Як би п. Волошин був хоч трохи істориком, то він розумів би, що лібералізм, демократія і соціалізм — це був дух минулої епохи, який відограв свою роль не тільки в Україні, але і в інших країнах. Так як тепер грає свою роль дух нашої епохи — націоналізм, засада еліти і вождізм.

Як би наш талановитий критик був істориком і політиком, то він помітив би, що Петлюра, Пилсудський, Мусоліні та Клемансо вийшли з рядів соціалістів і що це в нічому не зменшує їх державної геніяльності та виняткового історичного значіння. Вони були дітьми ХІХ століття, а створили ХХ. Не варто на людей наліплювати етикетки, як на пляшки.

Як би редакція «Вістника» та Книгозбірні і Р. Волошин були УНР-івцями, то вони відчували сильніше, що кардинал Мерсіє належить до бельгійської традиції, а О'Конель до ірландської та англійської і, що на них не можна будувати «української націоналістичної традиції», що немає правдивої і брехливої традиції, а є одна нерозривна українська державна традиція: від Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Романа, Данила до Сагайдачного, Хмельницького, Виговського, Дорошенка, Мазени, Орлика, Петлюри й сучасного Уряду Української Народньої Республіки, репрезентованого Андрієм Ливицьким.

З гордістю Р. Волошин пише, що він «не є непризнаним вождем». Додамо від себе, не є непризнаним, ніколи запевне не буде признаним і взагалі ніколи не зрозуміє самого поняття вождя, бо є звичайним публіцистичним отаманчиком, що їх стільки плакається під гостинними крилами одного українського, анархичного журналу.

Пише п. Волошин далі, що він не УНР-овець. Для нас це не велика шкода. Бути УНР-овцем це велика честь, особливо тепер, коли Уряд УНР немає ні грошей, щоб купити собі з десяток на все готових журнальних писак, ні поліції, щоб організувати занадто бурхливі політичні почування де-кого з наших вундеркіндів та їх менторів вундер-дідів. Тепер легше належати до шляхетного типу «безпритульних», легше вигідніше і спокійніше. Нікого не признавати, на все плювати і ні з чим не рахуватися. Це і є «націоналізм» п. Волошина, що не потрапив раніше народитися і бути «учасником наших визвольних змагань» і тому не став, як сам пише ні політиком, ні істориком, ні УНР-івцем, ні емігрантом... ні чим!

НА ВЕЛІКДЕНЬ

Замість привітань та візитів встановленим вже звичаєм, що де-далі набірає все більшого розповсюдження, складайте пожертви на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі. Тим способом збережете час і гроші на роз'їзди, листування й пошту, а разом з тим станете в допомозі доброго ділу.

ХРОНІКА

З життя укр. еміграції

У Польщі

«Прибутковий податок в СС С Р». На зборах споминного семінару УНІ у Варшаві дня 2 квітня с. р. інж. С. Гловінський зачитав реферат на тему «Прибутковий податок в СС С Р». Прелєгент подав у вступі короткий порівняльний огляд значення прибуткового податку, в бюджетах західно-європейських держав далі ж перевів докладний аналіз законодавства в цій ділянці СС С Р (спільного до речі для РСФ СР і У С С Р). Зушнимося тільки на деяких моментах цього законодавства.

Селяне в СС С Р не платять прибуткового податку, для них існує окремий податок сільсько-господарський. Прибутковий податок підчас НЕП'у різнився від аналогічного податку в інших країнах хіба тільки вищими ставками для більших прибутків. У 1924 р. СС С Р переходить до анахроністичної форми, давно закиненої в культурних країнах, прибуткового податку з твердими ставками для проодиноких класів населення (в залежності від професії й характеру місцевости). Ці ставки були цілком незалежні від дійсного прибутку даного платника. Прогресивність задержано тільки для вищих прибутків. Заведення цієї «легкої» для податкових урядів, але примітливої системи свідчило про недосконалість фінансового апарату.

В 1926 р. привернено прогресію, але різну для різних клас. В 1932 р. заведено дуже цікаву зміну. Засада прогресивности прибуткового податку прийнята тепер загальною: чим більший прибуток, тим більше відсотків з нього стягає держава як прибутковий по-

даток. З окрема ліві, соціалістичні групи змагаються за як найменші ставки для малих прибутків і як пайвищі для великих.

Одначе в СС С Р від 1932 р. при ошодаткуванні прибутків службовців та робітників стосується прогресію тільки до платень менших ніж 500 карб. (від 1935 р. — 600 карб.) місячно. Для вищих платень прогресія припиняється і переходить у пропорційне ошодаткування. Цей привилей для високооплачуваних службовців і робітників (ударників — «стахановців») маркантно підкреслює зріст впливів олігархичної групи дійсних панів країни та свідчить про закріплення, всупереч комуністичній ідеології, їх егоїстично-шкурних інтересів.

— Засідання Наукової Колєгії УНІ у Варшаві відбулося 2 квітня с. р. при участі дир. УНІ проф. О. Лотоцького, проф. Р. Смаль-Стоцького та професорів Б. Лешкого й В. Садовського. Наукова колєгія перевела вибори кандидатів до Управи УНІ, намічуючи поновно проф. О. Лотоцького на директора та проф. Р. Смаль-Стоцького на наукового секретаря УНІ.

— Журнал Корпорації «Запорожжя» у Варшаві. В перших днях квітня с. р. появилвся літографований орган Корпорації «Запорожжя» у Варшаві під назвою «Запорожжя». Вже саме гасло на чільному місці журналу «Україна-Честь - Братерскість» та слова Головного Отамана Симона Петлюри свідчать про правильну ідеологію молодого органу. На першій сторінці стрічасмо статтю «Від Старшини» — як програмово-ідеологічну заяву. Далі промову П. Гол. От. Андрія Лівницького, виголошену на одному з свят Кор-

порації. На дальший зміст «Запорожжя» складаються статті Гр. Самчука «Слідами Крутинських Героїв», А. Дублянського «Країна під червоним ярмом» (з приводу книжки М. Ковалевського), м-р. Б. Ольхівського «Як використовувати час університетських студій» (стаття дискусійна), Б. Кентржинського «Фелькішер-Беобахтер» та «Ангріф» про Україну з нагоди роковин «22 січня» та д-ра В. Івановича «Фізичний вишкіл в майбутній українській визвольній боротьбі». Вкніці паходить «Хроніка», у якій між иншим є статтейка про «Трибуну Молодих» у «Тризубі». Журнал, як цілість, і кожна стаття з окрема — представляється дуже корисно для авторів і редакції, має в собі глибину національної правди та юнацький розмах, що належить підкреслити з сердечним побажанням, як найкращих дальших успіхів для молодого журна-

— 3 життя Української Станиці в Польщі. 10 цього березня в Українській Станиці при м. Каліші відбулося урочисте свято на честь генія Української нації Т. Шевченка.

О год. 12 в Станичній церкві було відправлено панахиду по небіжчикові, а о год. 19 в Станичному театрі розпочалася академія-концерт та його честь. Вступ, натурально, безплатний. Присутні, крім численного вояцтва і їх родин, так-ж подьські гості з м. Каліша. Академію відкриває Станичний збірний хор величавим співом «Заповіту». Панаху промову виголошує С. Костенко, окреслюючи життя і творчість Шевченка, як невичерпане джерело нашого національного активу. Після закінчення промови сцену вкриває барвистий квітник дитячого хору, який під орудою соти Терлецького мило виконує «Сонце заходить» і «Розрипу могоду». Двоє з дівчат: Водзінська й Жидачівська віденівають дует: «Долина ще в тумані», а хор знову «Учітеся, брати мої». Далі Л. Герасимчуківна декламує Шевченкову «Причинну». Дітей зміняє на сцені збірний Стан. Хор під орудою нор. Процяя.

Він виконує «Ой діброво, темний гаю» і «Полудботко». В другому відділі проф. Іемер під акомпанімент піаніно мистецьки виконує на скрипці кілька річей Баха, Моцарта, Лисенка й Заремби. Учениця Стан. школи Пасічниченко декламує «На Великдень на соломі», а С. Костенко в польській мові «Пророка». На закінчення збірний хор виконує досконально під оглядом технічним і вокальним дві пісні: «Та не дай, Господи» і «І світає, і смеркає».

Назагал академія як по формі, так і по змісту пройшла з новим успіхом. Особливо приємно вражала участь в академії добре підготовленої молоді. Заслуга в цьому і подяка належить цілковито лекторському складові Станичної школи. Технічним упорядком академії була Управа Товариства Вояків б. Армії УНР.

В. Б.

— Свято Шевченка в Лодзі. Українська колонія в Лодзі гідно підсвяткувала річницю Шевченкову 14 березня с. р. Спочатку в місцевій православної церкви по службі Божій відправлено було урочисту панахиду, перед якою п. о. прот. М. Борецький виголосив до присутніх тепле й чуле слово про Шевченка. Панахиду було відправлено українською мовою. О 11.30 у великій самі УМСА, відповідно удекорованій і прикрашеній, відбулася урочиста академія. У програм ввійшли: коротке слово Голови Відділу МЦК п. Івана Нагнибиди, спів «Заповіту», реферат про Шевченка Заступника Голови Головної Управи п. П. Шкурата, який всім змістом свого доповіді та великим піднесенням зробив глибоке враження на присутніх. Далі хор під орудою п. М. Ярицького виконав «Сонце заходить», «Ой бурлака молоденький» та «Ой ти Боже милосердний». Друга частина програму складалася з декламацій, солю й дуетів. В цьому відділі прийняли участь: дівчата М. Федорівська, Т. Давидовича і К. Солишко, пані Яримовичева, п. В. Немоловський, Л. Радченко й О. Мельшиків. Засяк-

чив програм спів хору. Цілість академії робила гарне враження, а ще краще те, що зішлись до купи всі українці без різниці поглядів. Велика заслуга за працю навколо об'єднання та урядження свята належить Управі Відділу МЦК, а з окрема його Голові п. Нагнибіді.

В. Кр.

В Чехословаччині

-- Ювілей проф. д-ра О. Колессі. В Празі склався ювілейний комітет для вшанування 70 літ народження ректора Українського Вільного Університету в Празі проф. д-ра О. Колессі. Цей комітет уряджує 25 квітня святочну академію, програм якої складають: вступне слово голови комітету проф. д-ра І. Горбачевського, слово проф. д-ра Ст. Смалъ-Стоцького, доповідь проф. І. Білецького та привітання. Редакція «Тризуба» складас на цьому місці найліпші привітання шановному і заслуженому ювілятові.

В Югославії

- З життя білгородської Громади. В першому квартирнику 1937 р. Білгородська Громада виконувала намічений план своєї діяльності в зимовому сезоні. 13 січня відбулася товариська зустріч Нового року, в якій взяли участь, крім членів, тако-ж багато прихильників та гостей Громади. Помітні були люде, які хоч і є українцями, але до цього часу стояли осторонь як від Громади, так і взагалі від місцевого українського життя. Відно, що уперта праця Громади, яку вона провадить ось уже скоро дев'ять років починає давати потрібні наслідки. У лютому у Громаді відбулися чергові товариські вечорини з виставою одноактивки та концертним відділом. Програм був добірний і різноманітний. Крім постійних так би мовити учасників у виконанню програму: п. А. Балабан, О. Волошиньової і Г. Дніпрової та панів П. Волошина, О. Доброхотова і

п. М. Річицького, брала участь тако-ж і бувша артистка опери Зіміна пані Палубіна, яка проспівала де-кільки українських пісень.

На вечорницях, які відбулися 6 березня на програмі була між иншим і одноактівка «Бувальщина». Цей водевіль, не зважаючи на те, що є дуже старий і збитий, зробив дуже гарне враження завдяки досконалому виконанню ролів та загальній суцільності і гармонії у грі всіх артистів. Ролі виконали пані А. Балабан, Г. Дніпрової і п. п. П. Волошин, М. Річицький, І. Христок.

Ці, що-місячні, вечорниці в Громаді зробилися конечною потребою місцевої української колонії і на них збираються не лише українці, а тако-ж і малороси та серби. Люде, які ще не досерли до упорядкувань з строго ідейно-національним програмом і таких упорядкувань уникають, радо приходять на товариські вечорниці, слухати пісні; декламації, принагідні доповіді і т. ин.

Традиційний Шевченковий вечір відбувся в Громаді 27 березня. З огляду на те, що в помешканню Громади не може вміститися більша кількість гостей, на вечорі були лише члени і запрошені гості. Програм почався співом «Заповіту», якого за хором під орудою п. П. Прокопюка проспівали всі присутні. Після чого голова Громади п. В. Андрієвський виголосив промову на тему «Невиконаний заповіт». Далі інж. М. Баскевич прочитав доповідь: «Шевченко — пророк українського народу». У програмі далі були: гарний патріотичний вірш п. П. Волошина, якого прочитав автор, «Зібрання українці» компіляція п. О. Доброхотова у виконанні автора, чудові декламації віршів Т. Шевченка проф. М. Чубинським та палка з ширим національним піднесенням декламації пані Г. Дніпрової.

Свято закінчилося урочистим співом національного гімну. Скромно, але з глибоким національним почуттям і цього року білгородські українці вшанували пам'ять Пророка українського народу.

— Шевченкове свято в Суботниці. Молода Громада в Суботниці має поки-що ще занадто мало власних сил і засобів для того, щоб самостійно могла улаштувати Шевченкове свято. Тому в порозумінню з деякими своїми прихильниками спільними силами Шевченкове свято відбулося 8 березня с. р. з таким програмом: доповідь п. Соколова про життя Т. Шевченка, доповідь п. В. Бедягіна «Із минулого далекої України», спів пані Сапигеню у провіді ціннісно пані Бем і декламації творів Т. Шевченка «До Козачківського» та уривку з «Гайдамаків», які вислухав проф. Чубинський. Це перше Шевченкове свято в Суботниці зібрало чималу кількість публіки і лишило по собі гарне враження.

Комітет Дружби

— Доклад генерала О. Удовиченка. В суботу 10 квітня Комітет Дружби народів Кавказу, Туркестану й України влаштував доклад ген. О. Удовиченка на тему «Українська Армія й її чини». Майстерно оброблений, багатий точними датоми й цифрами доклад, що обійняв всю нашу збройну боротьбу, починаючи від українізації окремих українських частин в 1917 р. аж до останньої трагедії нашої в Базарі, було крім того ілюстровано світлинами з чарівного лихтаря як наших військових діячів, так і окремих епізодів нашої боротьби. Численна аудиторія, яка складалася в більшості з наших приятелів, кавказців та туркестанців, рясно нагородила докладчика оплесками і виявила вдовolenня, позайомившись зо всіма перепетіями нашої збройної боротьби.

О Д РЕДАКЦІІ

Спеціальний кореспондент «Тризуба» знаходиться в Саламанці при Головніій Кватирі генерала Франко. Дописи звідти мають незабаром з'явитися в «Тризубі»

Редакція і адміністрація: 41. rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9
Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редіагус: Комітет.

Le Gérant: M-me Perdrizet.

Imprimerie L. BERESNIAK. 12. Rue Lagrange. Paris (5).

Лист до Редакції

Париж, 6 квітня 1937 року.

Високоповажний Пане Редакторе!

Прошу Вас умістити на сторінках Вашого шановного журналу що слідує:

З огляду на різкі чутки, які кружляють серед громадянства в справі мого виходу зі складу уряду УНР, мушу повідомити, що жадних розходжень політичного характеру з урядом у мене немає. При сучасній ситуації міжнародній вважав я тільки за потрібне переведення певних змін в організації нашої праці, відповідно до вимог зовнішньої політики нашої. З різних причин ці вимоги не могли бути задоволені, і я не вважав для себе можливим цести при цих обставинах падаю відвічальність за таку важливу справу.

Бажаючи використати цей час для здійснення моїх давніх літературно-наукових планів, я відпоче як громадянин, як голова і член різних товариств, в міру сил, буду продовжувати свою політичну працю, використовуючи свої закордонні зв'язки, підтримуючи ті засади, на яких стоїть наш Державний Центр.

До цього мушу додати, що подався я на демісію ще в серпні 1936 р. В-осени велися переговори про мій поворот до уряду, які остаточно увірвалися в грудні минулого року.

З правдивою до Вас повагою

Олександр Шумівга.